© ਅਰਮਾਨ (ARMAAN) | ISSN: 2583-9446 (O)

ਅਰਮਾਨ ARMAAN

(An International Multidisciplinary, Open Access
Peer Reviewed & Indexed Research Journal)

Paper Id: ARMN040302

Volume 4, Issue 3 | July-Sep. 2026

Available online at: www.armaan.org.in

DOI Link: https://doi.org/10.64119/armaan.vol.4.issue3.02

DOI	Received Date	Accepted Date	Published Date
10.64119/armaan.vol.4.issue3.02	August 04, 2026	August 31, 2026	September 05, 2026

ਖੋਜ ਪੇਪਰ (Research Article)

ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਸਰੋਕਾਰ

Ajoki Punjabi Ghazalkari Vich Sukhwinder Amrit De Naarivaadi Sarokar

ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ (Navjot Singh)* | **ਡਾ. ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ (Dr. Gurwinder Kaur)**

ਖੋਜਾਰਥੀ (Ph.D Scholar) | ਨਿਗਰਾਨ (Supervisor)

ਲਿਬਰਲ ਆਰਟਸ ਵਿਭਾਗ, ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਮੰਡੀ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ)- 147301

*ORCID: 0009-0004-6757-417X

E-Mail: navjotsinghgagi9@gmail.com

ਸਾਰ (Abstract)

ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਜੋਂ ਉਭਰੀ ਹੈ। ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੰਘਰਸ਼, ਸਮਾਜਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾ, ਪਿਤ੍ਰਸੱਤਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਇਸਤਰੀ-ਅਸਤਿਤਵ, ਆਤਮ-ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਵਾਤਮਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਇੱਕ ਚੁੱਪ ਅਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਅਸਤਿਤਵ ਅਤੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਜਾਗਰੂਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਗ਼ਜ਼ਲ-ਸੰਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਧਿਐਨ ਦੌਰਾਨ ਇਸਤਰੀ-ਸਵੈ ਮਾਣ, ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਸਥਾਪਨ, ਲਿੰਗ-ਅਸਮਾਨਤਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ, ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰਤਾ, ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਦੀ ਸਵੈ-ਚੇਤਨਾ ਵਰਗੇ ਪੱਖਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸ਼ਿਲਪ, ਪ੍ਰਤੀਕ-ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਬਿੰਬ-ਵਿਧਾਨ ਰਾਹੀਂ ਨਾਰੀ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੀ ਕਲਾਤਮਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਵੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਐਨ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਯਥਾਰਥ, ਮਨੁੱਖੀ ਮਰਿਆਦਾ ਅਤੇ ਨਾਰੀ-ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਚਿੰਤਨ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਤਮਕ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਮੁੱਖ-ਸ਼ਬਦ (Keywords)

ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਨਾਰੀਵਾਦ, ਇਸਤਰੀ-ਚੇਤਨਾ, ਸਮਕਾਲੀ ਗ਼ਜ਼ਲ, ਅਸਤਿਤਵ, ਪਿਤ੍ਰਸੱਤਾ।

ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ-ਚੇਤਨਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਉਭਰੀ ਹੈ। ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੰਘਰਸ਼, ਸਮਾਜਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾ, ਪਿਤ੍ਰਸੱਤਾ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਦਬਾਅ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਹੋਂਦ ਸਬੰਧੀ ਸੰਵੇਦਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਦੁੱਖ, ਆਤਮ-ਸਨਮਾਨ, ਚੁੱਪ, ਵਿਦਰੋਹ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਸਿਰਫ਼ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਕਰੁਣਾ ਜਾਂ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾ, ਰਵਾਇਤੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਪਿਤ੍ਰਸੱਤਾਤਮਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਣ, ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨਪੂਰਵਕ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਚਿੰਤਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਅਰਥਪੂਰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੱਖ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾਰੀਵਾਦ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ, ਸਗੋਂ ਇਸਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਸਿਰਫ਼ ਸੁੰਦਰਤਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ, ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨਾਰੀ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਪਣੇ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ "ਪਤਝੜ ਵਿੱਚ ਪੁੰਗਰਦੇ ਪੱਤੇ" ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ,

> *"ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮਾਜ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਗਿਲਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਸਿਰਜੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜੇ ਕਿਤੇ ਰੋਸ ਜਾਂ ਵਿਦਰੋਹ ਹੈ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਨਾਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪੁਰਸ਼ ਵੀ ਹੈ। ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਨਾਰੀ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਦਰੋਹ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਅਨਿਆਪੂਰਨ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਹੀ ਮਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਪਰ੍ਹੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਸਾਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਦੇਖਦੀ ਹਾਂ।"[1]*

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾਰੀਵਾਦ ਨੂੰ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਪੁਨਰ-ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਜੋਂ ਵੇਖਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਉਸ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਹਨ ਜਿਸ ਨੇ ਲਿੰਗ-ਆਧਾਰਿਤ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਦੂਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ, ਮਨੁੱਖਤਾਵਾਦੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀਆਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਗਹਿਰੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪੁਰਸ਼-ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨੇ, ਚਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਸਤੀਤਵ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰਾ ਇਸ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਘੁਟਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਰਮਿਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ-

> *"ਮੈਂ ਕਿਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਖਾਂ ਕਿ ਏਥੇ ਕੌਣ ਹੈ ਮੇਰਾ*
> *ਮੈਂ ਕੱਲ ਪਰਾਈ ਸੀ ਤੇ ਅੱਜ ਸਹੁਰੇ ਪਰਾਈ ਹਾਂ।"[2]*

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਉਸ ਮਨੋਸਥਿਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੀ 'ਤੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣਾਪਨ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮੂਹ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਪੀੜਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇਪਣ ਦੇ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧੀ ਤੋਂ ਵਹੁਟੀ ਬਣਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਉਹ ਦੋ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇਸ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਹਿਜ ਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਨੁਭਵ ਸਮੂਹਿਕ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੀ ਚੁੱਪ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਿਤ੍ਰਸੱਤਾਤਮਕ ਸਮਾਜ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਚੁੱਪ ਨੂੰ ਹੀ ਉਸਦੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸੰਸਕਾਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰ ਇਸ ਚੁੱਪ ਨੂੰ ਤੋੜਦੀ ਹੈ—

> *"ਸੁਲਗਦੇ ਸੂਰਜਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮੈਂ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਵਾਂਗੀ*
> *ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਬਰਫ਼ ਦੀ ਟੁਕੜੀ ਕਿ ਪਲ ਵਿੱਚ ਪਿਘਲ ਜਾਵਾਂਗੀ।"[3]*

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਰੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ "ਸੁਲਗਦੇ ਸੂਰਜ" ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕਠਿਨ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ, ਜਦਕਿ "ਬਰਫ਼ ਦੀ ਟੁਕੜੀ" ਰਵਾਇਤੀ ਧਾਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਸੋਚ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦਿਆਂ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸਹਿਣ-ਸ਼ਕਤੀ, ਆਤਮ-ਬਲ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

> *"ਉਹ ਮੇਰੇ ਤੇਜ ਸਾਹਵੇਂ ਮੋਮ ਵਾਂਗੂ ਪਿਘਲ ਜਾਵੇਗੀ*
> *ਡਰਾਵਾ ਨਾਂ ਦਿਓ ਲੋਕੋ ਕਿਸੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਮੈਨੂੰ।"[4]*

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ-ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਸਤਰੀ ਹੁਣ ਸਹਿਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜੀ ਇਸਤਰੀ ਸਿਰਫ਼ ਰੋਣ ਵਾਲੀ ਜਾਂ ਸਹਿਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਹਰ ਹਾਲਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈ—

> *"ਤੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਿਕਰਿਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਣ ਕੇ ਚੁਣੌਤੀ ਰਹਿ*

ਝੁਕੇ ਕਿਉਂ ਸਿਰ ਤੇਰਾ ਨੀਵੀਂ ਤੇਰੀ ਪਰਵਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਹੋਵੇ।"[5]

ਇਸ ਸ਼ਿਅਰ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। "ਪਰਵਾਜ਼" ਦਾ ਬਿੰਬ ਇਸਤਰੀ ਦੀਆਂ ਅਸੀਮ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਜਦਕਿ "ਸ਼ਿਕਰੇ" ਉਹਨਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਤਾਕਤਾਂ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਰੁਕਾਵਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ। ਇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੁੱਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਉੱਤੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਇਹ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਉਸਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਹੈ। ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਆਚਰਨ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਉਸਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

"ਰਕੀਬੋ ਵੇਖਣਾ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਅੱਖਾਂ ਉਤਾਂਹ ਕਰ ਕੇ
ਕਿ ਉੱਚਾ ਕਹਿਕਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਰਦਾਰ ਚੁੱਕਾਂਗੇ।"[6]

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੂਪ ਦਿੰਦਿਆਂ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਉਕੇਰੇ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੰਵਾਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਰੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵਜੂਦ ਖੁਸ਼ਬੂ ਵਾਂਗ ਰੌਸ਼ਨ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਚਾਹ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਦ ਦੀ ਉੱਚੀ ਹਸਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਡਾ.ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ,

"ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ ਸਫ਼ਰ ਦਾ ਆਰੰਭ ਸਮਰਪਣ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸਮਰਪਣ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਮੁਹੱਬਤ ਭਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।"[7]

"ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਪੈੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰ ਜਾਏਗਾ ਮੈਨੂੰ
ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਗੀਤ ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਫ਼ਰ ਵਿੱਚ ਗਾਏਗਾ ਮੈਨੂੰ।"[8]

ਨਾਰੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਅਣਕਹੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀ ਉਸ ਦੀ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੀਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਸਤਿਤਵ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਕਾਵਿ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਪਰ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਓਝਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਖਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ, ਸਗੋਂ ਅਣਜਾਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪੱਖ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਰਵਾਇਤੀ ਅਧੀਨਤਾ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਆਪਸੀ ਸਨਮਾਨ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਵਾਤਮਕ ਸਾਂਝ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਖੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੀ ਸਵੈ ਮਾਣ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਲਪ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਹਿਜ, ਭਾਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਉਹ ਔਖੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸਧਾਰਣ ਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਿੰਬਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੁਣ ਇਸ ਦੀ ਸੰਚਾਰਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਥਾਂ ਅਜਿਹੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਾਠਕ ਦੇ ਅਨੁਭਵ-ਜਗਤ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸੰਵਾਦ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸਾਦਗੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਦਗੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਵਿਕ ਹੁਨਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਆਮ ਪਾਠਕ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ ਦੀ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਵੀ ਖਰੀ ਉਤਰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਭਾਵਾਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਕਾਵਿ-ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਵੇਦਨਾ ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ ਚਿੰਤਨ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। "ਦੀਵਾਰ", "ਪਿੰਜਰਾ", "ਤਾਲਾ", "ਉਡਾਰੀ", "ਚੁੱਪ" ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸੱਚਾਈਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਸਿਰਫ਼ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਜਾਗਰੂਕ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਸਨਮਾਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਪਛਾਣਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਪੱਖ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ। ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰਾ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਸੋਚਾਂ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਮੰਨਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਨਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀਵਾਦ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਨਵੀਂ ਸਮਾਜਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਸਗੋਂ ਉਸਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਸਨਮਾਨਿਤ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੰਘਰਸ਼, ਆਤਮ-ਸਨਮਾਨ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਵਾਜ਼ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ, ਸਗੋਂ ਉਸਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਨਾਰੀ-ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਵਾਜ਼ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਨਾਰੀ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਦਾ ਚਿੱਤਰਣ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ

ਇਸਤਰੀ ਸਿਰਫ਼ ਸਮਾਜਕ ਪੀੜਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਵੈ ਮਾਣ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਦੱਬੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਅਧੂਰੀਆਂ ਖ਼ਾਹਿਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਅਣਕਹੇ ਦੁੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਾਰਮਿਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਵਾਤਮਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੀ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਵੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੱਖ ਹੈ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਤਰਸ ਦੀ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ, ਸਗੋਂ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਅਤੇ ਅਸਤੀਤਵ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਹੈ। ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਖੁਦ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੀ ਭਾਵਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੂੰ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ।

"ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਲੋਅ ਹੈ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ
ਤਾਣ ਕੇ ਸੀਨਾ ਨ੍ਹੇਰਿਆਂ ਸਾਹਵੇਂ ਖੜ੍ਹਿਆ ਕਰ।"[9]

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੀ ਆਤਮਨਿਰਭਰਤਾ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਪੱਖ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਰਵਾਇਤਾਂ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਮੰਨਦੀਆਂ ਹਨ। ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਘਰ ਦੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸਦੇ ਵੀ ਸੁਪਨੇ ਹਨ, ਉਸਦੀਆਂ ਵੀ ਇੱਛਾਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਵੀ ਇੱਕ ਅਲੱਗ ਅਸਤਿਤਵ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਵਿੱਚ ਘਰੇਲੂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਘੁਟਨ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਕਠੋਰਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਯਥਾਰਥਕ ਚਿੱਤਰਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸਤਰੀ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਅਜਨਬੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਨਬੀਪਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨਾਰੀ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵ ਚਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਧਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋਚਾ ਰੱਖਦੀ ਹੋਈ ਆਖਦੀ ਹੈ :

"ਸ਼ੁੱਗਾ ਦੇ ਰਾਖੇ ਜੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇਂ ਖਫ਼ਾ ਤਾਂ ਹੋਣ ਦੇ
ਸ਼ਾਇਰਾਨਾ, ਆਸ਼ਕਾਨਾ ਹਰ ਅਦਾ ਰੱਖਾਂਗੀ ਮੈਂ"[10]

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਅਤੇ ਬਿੰਬਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ।"ਦੀਵਾਰ", "ਪਿੰਜਰਾ", "ਤਾਲਾ", "ਖਿੜਕੀ", "ਉਡਾਰੀ", "ਰਾਤ" ਅਤੇ "ਚਾਨਣ" ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੂੰ ਅਰਥਪੂਰਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੇਵਲ ਕਾਵਿਕ ਸਜਾਵਟ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ, ਸਗੋਂ ਅਰਥ-ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। "ਦੀਵਾਰ" ਸਮਾਜਿਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ, "ਪਿੰਜਰਾ" ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਬੰਧਨਾਂ, "ਖਿੜਕੀ" ਨਵੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ, "ਰਾਤ" ਦਮਨ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ, ਜਦਕਿ "ਚਾਨਣ" ਆਸ, ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ "ਉਡਾਰੀ" ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਅਸਤਿਤਵ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਰੂਪ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਘੱਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਲਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨਾਰੀ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਭਾਰਦੇ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ "ਪਿੰਜਰਾ" ਸਿਰਫ਼ ਭੌਤਿਕ ਬੰਧਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਕੈਦ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ "ਉਡਾਰੀ" ਨਾਰੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੱਖ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਾਰੀ-ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਟੁੱਟਣਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ, ਸਗੋਂ ਉਸਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਤਮਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੀ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਵਿਲੱਖਣ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਕਾਵਿ ਔਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀ ਪਾਤਰ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਸੁਭਾਵ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ, ਸੰਕਟਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਡਟ ਕੇ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰਾ ਨੇਂ ਸੰਕੇਤਮਈ ਅਤੇ ਸੰਜਮਿਤ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਅਰਥਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਸਵੈ- ਅਸਤਿਤਵ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਉੱਦਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਮਨੁੱਖ ਜ਼ਰੂਰ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

"ਉਹਦੇ ਸੀਨੇ 'ਚ ਸੱਧਰ ਹੈ 'ਤੇ ਹੈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੱਥਾਂ 'ਤੇ
ਉਹ ਤਾਰੇ ਤੋੜ ਕੇ ਅੰਬਰੋਂ ਤੇਰਾ ਚੀਰ ਸਜਾਵੇਗੀ
ਉਹਦੇ ਖੰਭਾਂ ਨੂੰ ਕੈਂਚੀ ਫੇਰ ਕੇ ਨਿਸ਼ਚਿੰਤ ਨਾਂ ਹੋਇਓ
ਉਹਦੇ ਸਾਹਾਂ 'ਚ ਪਰਵਾਜ਼ਾਂ ਨੇਂ ਉਹ ਤਾਂ ਉੱਡ ਹੀ ਜਾਵੇਗੀ।"[11]

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਤਮਕ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵਾਂ, ਸਮਾਜਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਇੱਕ ਜਾਗਰੂਕ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਵਿਅਕਤੀ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੂੰ ਨਾਰੀ-ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਇਸਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਹਿਤਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜਕ ਯਥਾਰਥ ਅਤੇ ਨਾਰੀ-ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਵਾਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ. (2017), ਪੱਤਝੜ ਵਿੱਚ ਪੁੰਗਰਦੇ ਪੱਤੇ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਨਾ: 9
2. ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ. (2017), ਚਿਰਾਗਾਂ ਦੀ ਡਾਰ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਲੁਧਿਆਣਾ ਪੰਨਾ: 16
3. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ: 38
4. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ: 34
5. ਪੱਤਝੜ ਵਿੱਚ ਪੁੰਗਰਦੇ ਪੱਤੇ, ਉਹੀ, ਪੰਨਾ: 25
6. ਚਿਰਾਗਾਂ ਦੀ ਡਾਰ, ਉਹੀ, ਪੰਨਾ: 41
7. ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, (2018), ਗੰਭੀਰਤਾ ਵੱਲ ਵੱਧਦੇ ਕਦਮ : ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਰੋਕਾਰ, ਕੇ. ਜੀ. ਗ੍ਰਾਫਿਕਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਨਾ: 48
8. ਪੱਤਝੜ ਵਿੱਚ ਪੁੰਗਰਦੇ ਪੱਤੇ, ਉਹੀ, ਪੰਨਾ: 16
9. ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ. (2023), ਸੂਰਜ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਨਾ: 90
10. ਪੱਤਝੜ ਵਿੱਚ ਪੁੰਗਰਦੇ ਪੱਤੇ, ਉਹੀ, ਪੰਨਾ: 50
11. ਚਿਰਾਗਾਂ ਦੀ ਡਾਰ, ਉਹੀ, ਪੰਨਾ: 22

Cite this Article-

ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ (Navjot Singh) & ਡਾ. ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ (Dr. Gurwinder Kaur), ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਸਰੋਕਾਰ (Ajoki Punjabi Ghazalkari Vich Sukhwinder Amrit De Naarivaadi Sarokar), ਅਰਮਾਨ (ARMAAN), ISSN: 2583-9446 (O), Volume- 4, Issue- 3, July-September 2026, Page: 07-11.

Journal URL: www.armaan.org.in

DOI: https://doi.org/10.64119/armaan.vol.4.issue3.02

This article is an open access article published under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0) license. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/